

RAYMOND VICTOR FRANZ – ŽIVOTOPIS

První období: Kazatel a misionář

(1922 – 1965)

Druhé období: V Brooklynu a na vrcholu pyramidy

(1965 – 1980)

Třetí období: Léta po exkomunikaci

(1981 – dosud)

Osnova

1. Mládí: Křest a služba plným časem v USA (1922 – 1946)
2. Misionář (1946 – 1965)
3. Na vrcholu pyramidy: Redakční oddělení (1965 – 1971)
Vedoucí sbor (1971 – 1980)
4. Cena svědomí: (1981 – dosud)
Postupné prozření
Krise svědomí
Rezignace a odchod z Brooklynu,
Exkomunikace ze společenství Svědků Jehovových
5. Období po exkomunikaci:
Literární činnost: První kniha – Krize svědomí (1983)
Druhá kniha – Hledání křesťanské svobody (1991)
Korespondenční činnost
6. Duchovní a náboženský život: Společenství; vztah k disentu a církvi
V Praze na Evangelické teologické fakultě UK
7. Služebník všech

První období

Kazatelem a misionářem doma a v Karibiku (1922 – 1965)

A: Mládí a služba plným časem v USA

B: Misionářem v oblasti Karibského moře

Mládí: Křest a služba plným časem v USA (1922 až 1946 – narození až 24. rok života)

Raymond Victor Franz se narodil v roce 1922 ve městě Cincinnati, které se nachází ve středozápadu Spojených států, ve státě Ohio. Jeho prarodiče byli první generací německých emigrantů, kteří si do nového bydliště přinesli dědictví německého luteránství. (SV z 1. 5. 1987, angl.) Nicméně, tři z prarodičů Raye Franze se v průběhu času stali členy volného sdružení křesťanů studujících Bibli, soustředěných kolem C. T. Russella a známých jako Badatelé Bible, ze kterých se v roce 1931 stala náboženská skupina Svědkové Jehovovi.

Franzovi prarodiče vedli k nově nalezené víře i své děti. Jeho otec byl pokřtěn v roce 1913 společně se svým bratrem, Rayovým strýcem, a pozdějším čtvrtým prezidentem a nejvýznamnějším představitelem Svědků Jehovových ve 20. století, Frederickem Franzem. (KS 9) Ray byl tak od svého narození jak v těsném sepětí s lidmi, jejichž paměť a zážitky sahaly do nejranějších počátků hnutí, tak v důvěrném kontaktu s nejužším vedením organizace. Tato skutečnost spolu s tím, že se později sám na vedení organizace podílel a že díky svému zázemí, rozsahu duchovní činnosti, biblickým znalostem a přirozené autoritě patřil ke kandidátům na prezidentský post mezi svědky (ač po tom sám vůbec netoužil, (srovnej KS 82, 90), jej mimořádným způsobem předurčila k tomu, aby se stal nejvýznamnějším, nejznámějším a nejrespektovanějším disidentem mezi Svědky Jehovovými na světě.

Franz se stal aktivním svědkem ve svých 16 letech, v roce 1938, kdy se během závěrečného roku studií na střední škole začal aktivně (20 až 30 hodin v měsíci) podílet na činnosti svědků kázáním formou služby chozením „dveře ode dveří“ a nabízením časopisů na veřejných prostranstvích. K jeho osobnímu vyjádření víry křtem došlo zanedlouho poté, 1. ledna 1939. (KS 9, 376) Bezprostředně po maturitě v červnu 1940 se stal celodobým služebníkem dobrého poselství, což znamenalo vzdát se nejenom dalších studií, ale rovněž nemít žádné pravidelné zaměstnání a trávit veškerý čas kázáním. Ray touto činností, která jej zavedla do různých oblastí Spojených států, strávil následujících 6 let. Kromě svého domovského státu, Ohia, kázal v této době v Indianě, Kentucky, Západní Virginii, Arizoně a Kalifornii. V Kalifornii dostal první významné organizační pověření, když byl v roce 1944, ve svých 22 letech, jmenován do postavení krajského dozorce (významem přibližně odpovídá postavení biskupa v katolické církvi) pro oblast jižní Kalifornie a Arizony. (KS 16)

První léta Franzovy aktivní služby Bohu probíhala v kontextu druhé světové války, ve které svědkové zaujali neutrální postoj, v jehož důsledku museli snášet mnohdy nenávislné, a velmi často hrubé a bolestivé, pronásledování. Například ve městě Connersville v Indianě se Franz podílel na záchraně manželského páru svědků napadených davem, kdy se mu podařilo naložit

oba krvácející manžele (muž byl zbitý davem, jeho manželka začala pod vlivem hrůzné situace menstruovat) do auta a za cenu nasazení vlastního života je odvézt do bezpečí. V jiné situaci, v táboře „Octavia J“, který patřil k dolu na těžbu uhlí v Kentucky, se stal živým terčem, a rozlícenému davu unikl na poslední chvíli nepoužívanou horskou cestou. (KS 14)

K jiným, život sice méně ohrožujícím, ale přesto strádáním oplývajícím zkušenostem, patřily zážitky vyplývající z toho, že celkový měsíční plat kazatele Svědků Jehovových v roce 1942 činil 15 dolarů. Ray a jeho partner v té době působili ve Wellstonu v Ohiu, a protože neměli na nájem, žili v přívěsu o rozměrech 1,8 krát 4,3 metru. „Příbytek“ neměl izolaci a v zimních měsících bylo běžné, že přes noc pravidelně zamrzala voda v kbelíku na mytí, který byl *uvnitř* místnosti! Co se týká jídla, po celý rok sestávalo z vařených brambor, margarínu a starého, na slevě kupovaného chleba. (KS 16)

Je patrné, že mnohdy dramatické zážitky ze služby Bohu ve Franzových formativních letech a život v chudobě služebníka jej utvrdily v tom, že Svědkové Jehovovi jsou pravým náboženstvím, a potvrdily jeho původní rozhodnutí strávit svůj život v plné práci pro organizaci Svědků Jehovových. (KS 14)

Misionářem v oblasti Karibského moře (1946 až 1965, 22. až 43. rok života)

Po absolvování školy Gileád (intenzivní interní pětiměsíční kurz pro všechny misionáře svědků) v roce 1944 byl Franz o dva roky později, v roce 1946, přidělen do Portorika, kde kromě misionářské činnosti působil v postavení dozorce odbočky pro tento ostrov. Po osmi letech požádal kvůli osobním a zdravotním důvodům o zproštění povinností vyplývajících z jeho postavení. Když se tak stalo, odmítl nabídku vrátit se do „lehčích“ podmínek Spojených států a nadále působil jako cestující dozorce pro Portoriko a přilehlé Panenské ostrovy. (KS 18) Pravidelně také cestoval do Dominikánské republiky, především proto, aby tam převážel časopisy Strážná věž. Při jedné cestě do Dominikánské republiky byl brooklynským ústředím vyzván, aby požádal o audienci u tehdejšího prezidenta, diktátora Rafaela Trujilla. K osobnímu setkání Franze a Trujilla došlo v roce 1955. Při schůzce Franz předal Trujillovi petici, ve které byly základní informace o organizaci Svědků Jehovových. Ačkoli během schůzky a v období dvou let po ní Franzův život nebyl v nebezpečí, v roce 1957 došlo v Dominikánské republice k prudkému pronásledování svědků. Franz se v této souvislosti vystavil značnému hněvu ze strany diktátora, protože o pronásledování pořídil detailní zprávu, která byla zveřejněna v hlavních sdělovacích prostředcích. (KS 19)

Po třinácti letech strávených službou v Portoriku se Franz v roce 1959 oženil s americkou misionářkou Cynthií, se kterou v únoru 2009 oslavil 50 let společného života. Již jako manželé oba dva pokračovali v misionářské činnosti až do roku 1965, nejprve v Portoriku, a od roku 1961 v Dominikánské republice, ve které za cenu nasazení vlastních životů zůstali i během občanské války v roce 1965. Z této doby pochází i citát uvedený ve Franzově knize *Krise svědomí*, ve které popisuje, že zvuk střel létajících kolem jeho hlavy mu připadal jako bzukot včel. Jeden z přítomných vojáků mu na to odpověděl: „*Nedělej si s tím starosti. Tu, která tě trefí do hlavy, neuslyšíš.*“ (KS 20)

V roce 1964 byl Franz ústředím pozván zpět do Spojených států na desetiměsíční školící kurz vedoucích pracovníků Svědků Jehovových. Tehdejší prezident Společnosti Strážná věž, N. Knorr, při této příležitosti Franzovi nabídl místo v brooklynském ústředí, v redakčním oddělení. Franz po krátkém váhání nabídku přijal a v roce 1965, po téměř 20 letech, ukončil svoje misionářské působení v oblasti Karibského moře. (KS 22)

V těchto misionářských letech Franzova života tedy také pozorujeme intenzivní nasazení v práci zasvěcené Bohu, práci, jejímiž charakteristickými rysy byly činnosti zaměřené na druhé, a při níž se Ray mnohdy dostával do hraničních situací. „Hraniční situace“ jej měla očekávat i o 15 let později, ale jejími zdroji se měly stát důvody zcela jiné než výstřely z pušek a střepiny granátů.

Druhé období

V Brooklynu a na vrcholu pyramid (1965 – 1980)

A: Redakční oddělení (1965 – 1971)

B: Vedoucí sbor (1971 – 1980)

Redakční oddělení

V redakčním oddělení v Brooklynu, jehož členem se Franz stal v roce 1965, se buď přímo vytváří, nebo často dotváří (kontrolují, upravují, dopisují a jinak pozměňují) veškeré materiály, které jsou později publikovány organizací Strážná věž. (KS 72) Franz se zde v roce 1965 stal jedním z redaktorů pětičlenné skupiny, která v období následujících šesti let pracovala na dosud jediném biblickém slovníku vytvořeném Svědky Jehovovými, díle nazvaném *Pomůcka k porozumění Bible* (Aid to Bible Understanding), publikovaném v roce 1971, a znovu v roce 1988, tentokrát pod názvem *Hlubší pochopení Písma* (Insight on the Scriptures; v češtině vyšlo v roce 1998). (KS 22)

Práce na tomto slovníku přinesla Franzovi nové poznatky v několika ohledech. Jedním z nich bylo uvědomění si toho, že veškeré skutečně kvalitní informace je nutno hledat v dílech učenců, kteří podle tendenčních vyjádření organizace Strážná věž patřili k takzvanému „Velkému Babylonu“ neboli v terminologii Strážné věže k celosvětovému falešnému náboženství. Nicméně při používání těchto zdrojů Franz musel uznat, že jejich autoři disponují či disponovali hlubokými biblickými i odbornými znalostmi, jejichž kvalita a použitelnost mnohdy přetrvala po staletí. (KS 23) Jinými důležitými prvky, které Franz začal doceňovat, byla úloha, kterou při pochopení jakékoli části Bible hraje celkový kontext, ve kterém se daná pasáž nachází, nebo nutnost vycházet při výkladu z hebrejského nebo řeckého originálu, a nikoli z anglických překladů nebo anglických slovníkových definicí.

Z mnoha slovníkových hesel vypracovaných Franzem (mimo jiné je i autorem předmluvy k původnímu vydání *Pomůcky k porozumění Bible*) je nutné se zmínit o dvou, a sice o hesle „Starší muž“ a „Dozorce“ a o hesle „Chronologie“. V prvním případě měla Franzova práce dramatický dopad na změny uvnitř hnutí, ve druhém případě Franzova práce na hesle „Chronologie“ vedla k tomu, že si uvědomil závažnou nedostatečnost ve tvrzení svědků o tom, že ke zničení Jeruzaléma Nabuchodonozorem došlo v roce 607 př. n. l.

Vzhledem k tomu, jaký vliv měla Franzem vypracovaná hesla „Starší muž“ a „Dozorce“ na hluboké změny uvnitř organizace Svědků Jehovových, je třeba uvést více podrobností, které nám umožní porozumět tomu, jak Franz ovlivňoval hnutí během doby, kdy jím byl přijímán.

Od okamžiku svého vzniku v roce 1879 až do roku 1932, tedy po období více než 50 let, byly sbory svědků (Badatelů Bible) řízeny radou starších mužů, kteří byli do svých postavení voleni sborem, ve kterém působili. Tato demokratická forma správy ale představovala značnou překážku pro autokratickou vládu, kterou zamýšlel nastolit druhý prezident Společnosti Strážná věž J. F. Rutherford. Ten proto direktivním příkazem rady starších v roce 1932 rozpustil a sbory byly do slova a do písmene „řízeny“ jedním ideologicky spolehlivým

mužem jmenovaným z ústředí Společnosti, jenž měl oficiální titul „služebník sboru“. Takový „služebník“ měl v podstatě postavení neomezeného vládce, a jeho slovo bylo zákonem, podle kterého se všichni ostatní členové sboru museli řídit.

Když Franz pracoval na heslech vztahujících se k takovému postavení, záhy si uvědomil, že systém, kterým se Společnost řídí, je nebiblický a naprosto účelový, spojený s rokem 1932 a panováním Rutherforda. (KS 26) Přesto se rozhodl stát za svým výzkumem a svoji práci předložil k posouzení nejvyšším představitelům organizace, to jest svému strýci, Fredovi Franzovi, a dále prezidentu N. Knorrovi. (KS 72) Prezident Společnosti zprvu návrat k biblickému vzoru zamítl, ale protože Franz mladší získal podporu svého strýce, druhého muže v hierarchii svědků, Knorr posléze ustoupil. Tak po 40 letech, v důsledku badatelské práce Raye Franze a jeho jasného přesvědčení řídit se vzorem Písma spíše než organizačními potřebami, došlo v roce 1971 ve sborech Svědků Jehovových k návratu k původnímu biblickému uspořádání rad starších. (KS 29)

Franzův výzkum na výše uvedených heslech měl ale i zásadní dopad na hierarchický systém nejvyššího vedení organizace: na vytvoření vrcholného orgánu dnes známého jako „vedoucí sbor“ („Governing Body“) Svědků Jehovových. (KS 79, 80)

Ve vedoucím sboru – úsilí o změnu a další badatelská činnost

Po vydání *Pomůcky k porozumění Bible* začalo být zřejmé, že změny, které nastaly v zavedení rad starších v jednotlivých sborech se rovněž musí odrazit v brooklynském ústředí. V něm totiž – obdobně jako dříve ve sborech „služebník sboru“ – prezident N. H. Knorr zastával postavení monarchy, panujícího nikoli nad jedním sborem, nýbrž nade všemi sbory po celém světě. Prvním krokem k omezení jeho moci bylo rozšíření sedmičlenné, nepravidelně se scházející rady ředitelů, o další čtyři členy. Jedním z nich byl od října 1971 i Raymond Franz. (KS 31)

Jak si ovšem Franz i ostatní ve vedoucím sboru uvědomovali, úloha, kterou jim Knorr vymezil, spočívala v řešení legislativních otázek, zatímco skutečná rozhodovací a řídicí pravomoc nadále zcela zůstávala v rukou prezidenta. (KS 56 – 58) Bezprostředně po svém jmenování za člena vedoucího sboru se však Franz stal jedním ze tří autorů, kteří se podíleli (každý asi jednou třetinou) na vypracování interní příručky pro řídicí pracovníky Svědků Jehovových s názvem *Organizování ke kázání království a činění učedníků* (Organization for Kingdom-Preaching and Disciple-Making), která vyšla v roce 1972. Ačkoli její konečné znění ještě nevedlo k odstranění neomezené moci prezidenta Společnosti, diskuse, které Franz inicioval při práci na jejím obsahu, položily základ k tomu, že o několik let později, v prosinci 1975, došlo k zásadnímu zlomu, který Franz na základě svého výzkumu Písma požadoval od roku 1971: vedoucí sbor 4. prosince 1975 odhlasoval vytvoření šesti výborů vedoucího sboru (služebního, redakčního, nakladatelského, vyučovacího, personálního a výboru předsedajícího), což mělo za následek okamžitý zánik veškeré výkonné moci, kterou až do té doby každý prezident Společnosti disponoval. Po úspěšné reformě úřadu „služebníka sboru“ Franz tedy stál i u kolébky další, vskutku revoluční změny ve struktuře organizace, kterou bylo to, že – ve skutečnosti vůbec poprvé od jejího vzniku v roce 1879 – o jejím chodu přestal rozhodovat jediný člověk. (KS 81 – 110)

Když Franz hovoří o svém působení ve vedoucím sboru, charakterizuje roky (1976 – 77) jako prožívání doby obrody a pozitivního ovzduší. (KS 109) Ačkoli v následujících dvou letech se

přátelské tvůrčí ovzduší ve vedoucím sboru začalo zhoršovat (KS 278), z osobního pohledu se Franzovi dařilo v badatelské práci. Například se spolu s Edwardem Dunlapem podílel na napsání jednoho z mála kvalitních biblických komentářů Svědků Jehovových k nějaké knize Písma, a sice *Komentáře k Jakubovu dopisu* (Commentary on the Letter of James), který byl vydán v roce 1979. (KS 100, 278) Mnoho svědků pokládá tuto knihu za nejlepší, kterou kdy Společnost publikovala, a její vyrovnaný a tolerantní tón ji mezi ostatními publikacemi Společnosti až dodnes činí naprosto výjimečnou.

Franz rovněž dohlížel na napsání celé řady dalších knih, které Svědkové Jehovovi studovali po celá léta. Mezi ně například patří: *Končí vše dnešním životem?* (Is This Life All there Is?), *Zvolit si nejlepší životní cestu* (Choosing the Best Way of Life), napsané Reinhardem Lengtatem, a *Život má přece smysl* (Life Does Have a Purpose). (KS 278) V této souvislosti je zajímavé si uvědomit, že Franz, Dunlap i Lengtat byli rovněž hlavními autory již zmíněné *Pomůcky k porozumění Bible* (KS 22), jediného kdy Svědky Jehovovými vydaného biblického slovníku – a že všichni tři odešli v 80. letech. Franz a Dunlap byli vyloučeni, Lengtat odešel sám. Není to ovšem překvapující zjištění, protože biblický výzkum, který tito muži podnikali, je nutně vedl ke kladení otázek, na něž organizace neměla čestnou odpověď.

Jiné dílčí úspěchy

Vzhledem k působení ve vedoucím sboru jako celku Franz přispěl ke zlepšení životních a pracovních podmínek dobrovolných pracovníků v ústředí a byl rovněž hnací silou za pozváním svědků z různých stupňů organizační struktury z celého světa na školení do ústředí v Brooklynu. Hlavní náplní školení bylo seznámit starší a dozorce s organizační změnou, která proběhla v uplynulých letech, a s novým, laskavějším a svobodnějším duchem, kterého měli přinést s sebou zpět do svých domovských sborů. (KS 109)

Postupné prozření

Navzdory uspokojivé badatelské a publikační činnosti (Franz napsal desítky článků do Strážných věží a v postavení hlavního redaktora dohlížel na vydání řady kvalitních knih (KS 278, pozn. pod čarou)) a tomu, že stál za dílčími a obecně prospěšnými změnami ve struktuře organizace, Franz se stále více a více potýkal se způsobem, kterým nedávno ustanovený vedoucí sbor začal činil rozhodnutí, jež měla dopad na osobní životy svědků po celém světě. (KS 112-114; 278, 279) Podle Franzova názoru měly být veškeré pokyny, které byly z vedoucího sboru zasílány do sborů, zveřejněny až po podrobné biblické rozpravě, a jediným kritériem pro takové výnosy měla být Bible, inspirované Boží slovo. Namísto toho bylo ale zřejmé, že namísto Bible jsou měřítkem dříve publikované názory v publikacích Společnosti, dále počet let, po která je dané opatření v účinnosti (tedy tradice) a nakonec momentální organizační potřeby. Franz byl rovněž velmi zneklidněn tím, že v konečném důsledku nerozhodovala váha argumentů, ale dvoutřetinová většina hlasů jednotlivých členů, z nichž někteří mnohdy ani nevěděli, co se projednává, a v extrémních případech museli být k hlasování i buzení! (KS 45, 111-120) Přitom vydané rozhodnutí mohlo mít u jednotlivých svědků za následek ohrožení nebo ztrátu života (například u svědků - hemofiliků, KS 120, 121) nebo v případě mužů podléhajících odvodní povinnosti létá zbytečně strávená ve vězení (KS 125-136). Další věcí, se kterou se Franz nemohl vypořádat, bylo to, když si uvědomil, jak nezodpovědně Společnost vysvětluje biblická proroctví (rok 1975) a ignoruje historická data, která se nehodí jejím výkladům. Zvláště zarážející byl pro Franze v této souvislosti postup, ve kterém ústředí nejenom zcela zamítlo vynikající badatelskou práci, ve které švédský svědek Carl Oloff Jonsson poukázal na neudržitelnost roku 607 př. n. l jako výchozího data pro rok

1914 (KS 177-179), ale rovněž to, jak vedoucí činitelé průběžně měnili výklad událostí, které byly s rokem 1914 spojeny (KS 180-202).

Krise svědomí

Na konci roku 1979 si již Franz dále nemohl předstírat, že je členem jediné organizace, kterou Bůh používá ke komunikaci s lidmi. Sám se o tom vyjádřil následovně (KS 273):

Začal jsem si nyní uvědomovat, do jak velké míry bylo to, na čem jsem založil celý svůj život, postaveno na mýtu – neodbytném, přesvědčivém a iluzorním mýtu. Můj pohled na Bibli se nezměnil... Co se změnilo, bylo to, že jsem pochopil, že se na Bibli dívám převážně sektářskými očima. ... Když jsem připustil, aby ke mně začalo promlouvat samotné Písmo – aniž by předtím bylo jednostranně usměrněno nějakým chybným lidským činitelem použitým jako sdělovací prostředek – zjistil jsem, že text pro mě nesmírně nabyl na významu. A byl jsem upřímně překvapen tím, kolik ze sdělení Písma jsem předtím nevnímal.

Tak Franz v tomto okamžiku začal čelit vážné krizi svého svědomí. Nemohl již nadále zastávat ani organizační postupy Společnosti, ani celou řadu jejích základních nauk. A přesto nepocíťoval nutnost postavit se proti organizaci nebo z ní odejít. Naopak, dobře chápal, že k dosažení určitého cíle je organizace nutná, a že jsou nutná i určitá doktrinální vyjádření a interpretace Písma. S čím se ale začal vážně potýkat byly pánovitě, nekřesťanské organizační postupy, jichž byl po devět let ve vedoucím sboru očitým svědkem, dogmatismus a úřednická práce s Bibli. (KS 274)

Franz se také musel jasně postavit k otázce kariéry, úspěchu a přednostního obdivovaného postavení, kterého dosáhl. Pro členy vedoucího sboru je běžné, že na náklady Společnosti cestují do mnoha zemí světa, v nichž navštěvují odbočky a mají přednášky v místních sborech a na mezinárodních sjezdech. V Brooklynu obývají velikostí rozměrnější pokoje než ostatní, mají delší dovolenou, obvykle šest týdnů, a mohou ji spojit s oficiálními návštěvami sborů, během kterých jsou jejich cestovní výdaje hrazeny. Například Franz v roce 1978 uskutečnil 50 letů, během kterých cestoval do Střední a Jižní Ameriky, Asie, Evropy, Afriky a na Blízký východ. (KS 276, 277) Rovněž o všechny ostatní každodenní potřeby všech členů vedoucího sboru (strava, oblečení, lékařská péče apod.) je zcela postaráno – v praktickém ohledu se tedy nemusí starat vůbec o nic. Dalším výrazným prvkem, který provází jejich postavení, je hluboká, místy až zbožná úcta, se kterou se členové sboru setkávají na každém kroku.

Kdo se s Franzem setkal, ví, že není typem člověka, pro kterého by výše uvedené lukrativní přednosti a sláva byly důvodem k setrvání ve vedoucím sboru. Přesto pro něj rozhodování „co dál“ bylo těžké, a to z toho důvodu, že si říkal, že pokud zůstane ve vedoucím postavení, bude moci z této vlivné pozice pokračovat v ovlivňování chodu věcí k lepšímu. (KS 276) Během listopadových zasedání vedoucího sboru v roce 1979 však začalo být jasné, že Franzův zřejmý nesouhlas s direktivním postupem převážné většiny jeho kolegů ve vedoucím sboru a jeho pochyby ohledně správnosti zásadních nauk svědků (rok 1914, a v souvislosti s ním fiasko v roce 1975, rozdělení svědků na dvě rozdílné skupiny věřících a další) již přestávají být jenom jeho osobním problémem, ale že je svými kolegy tlačěn do pozice, ve které má být označen nejenom jako přítel pochybovačů, ale přímo jako zdroj odpadlictví. (KS 280-282) Aby předešel jasnému konfliktu, Franz v březnu 1980 požádal o pětiměsíční dovolenou, během které chtěl prozkoumat možnosti života mimo Brooklyn. (KS 295) Jeho žádost byla schválena, avšak během jeho nepřítomnosti došlo k ustanovení vyšetřovacího výboru, který začal vyslyšet lidi z Franzova okolí s cílem obvinít z odpadlictví nejprve je, a na tom základě

i Franze samotného. (KS 296 a následující) Na základě výsledků a exkomunikace některých jeho přátel byl pak Franz 8. května 1980 (KS 312) oficiálně informován o tom, že je podezřelý ze zastávání a šíření odpadlických myšlenek, a předvolán na 20. a 21. května k dalšímu vyšetření do Brooklynu. 20. května (KS 315) mu byly přehrány dva magnetofonové pásky, které zachycovaly průběh vyšetřování jeho přátel nebo jemu známých svědků podezřelých z odpadlictví, a 21. května byl předvolán ke slyšení, jehož se účastnilo všech 17 členů vedoucího sboru. (KS 325) (Podrobná zpráva o průběhu Franzova výsledku je zaznamenána na stranách 325 až 337 knihy *Krize svědomí*). Zde pouze uveďme, že obžaloba sestávala z osmi bodů, mezi něž patřilo například obvinění z toho, že Franz v protikladu k oficiálním stanoviskům Společnosti zastává názor, že všichni křesťané mají nebeskou naději; že Kristus je králem od roku 33 n. l., nikoli od roku 1914 n. l.; že pojem „věrný a rozvázný otrok“ z Matouše 24:45 se vztahuje na každého křesťana osobně a další.

Rezignace a odchod z Brooklynu

Ačkoli někteří členové výboru usilovali o Franzovu okamžitou exkomunikaci, nepodařilo se jim získat potřebnou dvoutřetinovou většinu a Franz nebyl shledán vinným z odpadlictví. Jeho podporovatelům se nicméně nepodařilo zachovat jej ve vedoucím sboru, a závěrečným rozhodnutím z jednání byl požádán o rezignaci z tohoto orgánu a o opuštění brooklynského ústředí. Franz svoji písemnou rezignaci podal 22. května 1980 a po několika dnech ústředí natrvalo opustil. (KS 333) V souladu se svým přesvědčením ale nepřestal být Svědkem Jehovovým a ihned po svém odchodu z Brooklynu se začátkem června 1980 aktivně zapojil do činnosti sboru Svědků Jehovových v Gadsdenu, ve státě Alabama.

To, že Franz nebyl shledán vinným a že se mohl ihned po svém odchodu z Brooklynu plně zapojit do sborové činnosti Svědků Jehovových, tak svědčí nejenom o tom, že nebyl považován za bojovníka proti Svědkům Jehovovým, ale rovněž o jeho vstřícném a pokorném, vskutku křesťanském postoji vůči své mateřské organizaci. Ta se však asi za půl roku opět plně projevila jako macešská, a její představitelé začali kolem Franze vytvářet atmosféru, kterou ve svých pamětech přirovnává k době McCarthyho a honu na čarodějnice v Americe v padesátých letech 20. století. (KS 354) Nový útok z nejvyšších míst, jehož cílem bylo odstranění Franze z řad Svědků Jehovových, začal po půl roce, v březnu 1981. Byl jím pověřen agresivní krajský dozorce, Wesley Brenner, jenž dohlížel na různé právní výbory, které se na Franze snažily sehnat „důkazy“ o jeho „vině“. (KS 355) Přes veškeré úsilí, které trvalo do konce roku 1981, se ale nepodařilo dokázat Franzovi ani jedno naukové pochybení, za které by mohl být vyloučen. Proto se Společnost nakonec uchýlila k tomu, že přepracovala svoje stanovisko o vyloučení a vyloučila Franze za to, že obědval se svým zaměstnavatelem, jenž přestal být Svědkem Jehovovým. Toto konečné odstranění Franze bylo činem, který si zaslouží detailnější popis.

Exkomunikace ze společenství Svědků Jehovových

V roce 1974 napsal Franz články o přístupu Svědků Jehovových k osobám, které byly ze společenství svědků vyloučeny. Tyto články byly publikovány ve Strážné věži a staly se závazným měřítkem pro svědky na celém světě. (SV z 1. srpna 1974, str. 460-473, angl; český 8/1975, samizdat.) Franz v nich velmi zmírnil do té doby nesmlouvavý názor na „odpadlíky“ a poskytl daleko větší prostor pro uplatnění svědomí, znalosti konkrétní situace a rozlišovací schopnosti jednotlivých křesťanů v přístupu k bývalému svědkovi. Když proto v letech následujících po nenaplněném proroctví o konci světa v roce 1975 od svědků začaly odcházet stovky lidí proto, že měli jiný názor na určité nauky, organizace je nemohla izolovat od dosud

věrných členů. Vesměs se totiž jednalo o slušné lidi, jejichž jediným proviněním byl odlišný názor. Mnozí z nich navíc ani nebyli vyloučeni, ale pouze se, v terminologii svědků, „oddělili“ nebo se „zřekli společenství“ (z angl. „disassociate; disassociation), a proto nebyli posuzováni jako vyloučení. (KS 357)

Množící se odchody od svědků začaly v roce 1981 pro organizaci Strážná věž představovat vážné nebezpečí. Tím, že Společnost nebyla administrativně schopna zabránit kontaktům mezi bývalými a stávajícími členy, nemohla ani efektivně zabránit dalšímu šíření „podvrtných myšlenek“. Vše se samozřejmě dramaticky zhoršilo odstraněním Franze z vedoucího sboru, protože byl vnímán právě jako zastánce dialogu o budoucím směru organizace. Jeho vynucený odchod z něj tak učinil nejznámějšího představitele reformního proudu mezi svědky, a zároveň prostředníka mezi těmi, kdo jsou uvnitř, s těmi, kdo jsou vně.

Ve snaze zamezit jakékoli další výměně myšlenek mezi těmi, kdo se „oddělili“, a jejich partnerům v dialogu mezi stávajícími svědky, došlo v září 1981 k zásadnímu přepracování benevolentního postoje, vypracovaného Franzem a zastávaného celou organizací od roku 1974. 15. září 1981 byla vydána Strážná věž (česky 1. června 1982 a 4/1982, samizdat), ve které ústředí pod hrozbou okamžitého vyloučení ze společenství vyhlásilo zákaz veškeré komunikace s bývalými svědky, ať již byli oficiálně vyloučeni, nebo se sami „zřekli společenství“.

Skutečnost, že po právní stránce bylo nyní „oddělení se“ a vyloučení postaveno na stejnou úroveň, se stala nástrojem pro Franzovu závěrečnou perzekuci a následující exkomunikaci.

Jedním z těch, kdo se „oddělili“ neboli „zřekli společenství“ byl i Peter Gregerson z Gadsdenu v Alabamě. Ten po desetiletích strávených ve významných postaveních (včetně práce pro vedoucí sbor) od svědků odešel v březnu 1981. Gregerson Franzovi po jeho vynuceném odchodu z Betelu poskytl zaměstnání (KS 352-3) a oba muži spolu dvakrát byli na obědě, jednou před tím, než v září 1981 vyšla Strážná věž, jednou v období po zveřejnění článku. (KS 367) Protože Franz byl neustále sledován, o jeho společném jídle s Gregersonem byla zpravena příslušná místa. Ta ihned iniciovala právní výbor, k němuž byl Franz předvolán na 26. listopadu 1981 a na němž byl za to, že po ohlášené změně s Gregersonem *jednou obědval*, vyloučen. (KS 369) Franz se proti tomuto rozhodnutí 8. prosince písemně odvolal ke druhé instanci církevního soudu Svědků Jehovových, odvolacímu právnímu výboru (KS 370, 418), a o své situaci dopisem z 11. prosince 1981 rovněž informoval vedoucí sbor. (KS 371) Ten však ani na jeho v pořadí již druhou žádost o zastavení pronásledování nereagoval. (Franz první dopis s popisem situace a se žádostí o intervenci zaslal do Brooklynu 5. listopadu 1981.) Vytrvalé mlčení vedoucího sboru však bylo zřetelným znamením toho, že vyloučení Franze nebude bránit, naopak, že jej pokládá za „výhodné“ pro organizaci Svědků Jehovových. (KS 376) Proto Franz dopisem ze dne 23. prosince informoval odvolací právní výbor o tom, že ruší svoje původní odvolání ze dne 8. prosince. Zdůraznil přitom, že v žádném případě neuznává ani vinu mu přičítanou, ani platnost vyloučení samotného. (KS 375)

Odvolací právní výbor se sešel 28. prosince 1981 a tři dny poté byl Franz telefonicky informován, že byl ze společenství Svědků Jehovových k 31. prosinci 1981 exkomunikován. (KS 376)

Třetí období: Léta po exkomunikaci (1981 – dosud)

A: Literární činnost

První kniha – „Krise svědomí“

Druhá kniha – „Hledání křesťanské svobody“

Internetové stránky – www.commentarypress.com

B: Korespondenční činnost

C: Duchovní a náboženský život

D: Služebník všech

Literární činnost

Z podrobné zprávy o Franzově vynuceném odchodu vyplývá, že velmi usiloval o zachování pokojných vztahů s organizací a že nijak netoužil po tom, aby se stal ústřední postavou, kolem které se bude točit intelektuální i lidský vzdor všech, kdo se – jako on – osvobozují z jejího dogmatického sevření. Zpočátku byl dokonce rozhodnut vůbec neposkytovat jakékoliv informace veřejným sdělovacím prostředkům, ačkoli jimi byl nesčetněkrát žádán o interview. (KS 33) Nicméně zavádějící způsob, kterým časopis Strážná věž informoval o situaci v ústředí a označování všech, kdo se odvážili projevit svůj vlastní názor za lidi „podobné satanovi, nezávislé, hnidopichy, utrhačné, tvrdohlavé, pomstychtivé, nafoukance, odpadlíky a nedbalé zákona“, vedly k tomu, že přehodnotil svůj postoj. (KS 34, 35) Nemalou roli přitom hrálo i to, když si uvědomil, jak nepatrně naprostá většina svědků ví o skutečném stavu věcí v brookynském ústředí, a v jaké naprosté iluzi proto téměř všichni svědkové žijí. (KS 32)

Franz se kromě podkladů, které o svém vyloučení a o situaci mezi svědky poskytl reportérovi R. Ostlingovi z prominentního amerického časopisu Time (vydání z 22. února 1982), věnoval především psaní knih a osobní péči o jednotlivé svědky, kteří jej žádali o radu nebo s ním prostě jenom sdíleli své pocity ze života v organizaci. Franz je také zakladatelem webové stránky www.commentarypress.com, která se zaměřuje na témata, která souvisejí především se Svědky Jehovovými.

První kniha –Krise svědomí (1983)

Franzova první kniha, na jejímž základě je uvedena naprostá většina faktů z tohoto životopisu, se jmenuje *Krise svědomí* (Crisis of Conscience). Od prvního vydání v roce 1983 se v angličtině dočkala dalších tří edicí (poslední v roce 2004) a byla postupně přeložena do 12 jazyků, kromě jiných i do japonštiny. V českém jazyce byla dosud vydána dvakrát, naposledy v roce 1998. *Krise svědomí* je především osobní výpověď, a představuje dosud nejpodrobnější zdroj autobiografických údajů o Franzově životě před povoláním do ústředí, z jeho působení ve vedoucím sboru a z období jeho pronásledování, církevního soudu a exkomunikace. Šest ze třinácti kapitol (kapitoly 5 –10) je pak věnováno pečlivému rozboru některých základních nauk Svědků Jehovových.

Druhá kniha – Hledání křesťanské svobody (1991)

Druhá Franzova kniha, *Hledání křesťanské svobody* (In Search of Christian Freedom), byla vydána poprvé v angličtině v roce 1991, a znovu v letech 1999, 2002 a 2006. *Hledání křesťanské svobody* v češtině vyšlo v překladu Jakoubka Stříbrného v roce 2007 v nakladatelství Kernberg, a do roku 2008 bylo ještě přeloženo do němčiny, francouzštiny, italštiny a portugalštiny.

Franz na podkladech pro tuto knihu a na jejím napsání pracoval několik let, a lze bez nadsázky prohlásit, že se jedná o nejvýznamnější a nejobektivnější historickou, badatelskou a naukovou práci o Svědcích Jehovových za poslední století, jejíž srozumitelnost a šířka a hloubka záběru nemají v literatuře o svědcích obdoby. Jednu z nejlepších charakteristik knihy podal profesor Steven Cox z University of California:

Hledání křesťanské svobody je jedním z nejpodrobnějších a nejpronikavějších záznamů ze života soudobé náboženské skupiny. Lze snad i říci, že dosud nikdo do takové hloubky neprozkoumal spojitost mezi náboženskou vírou a jejími institucionálními projevy. Autor měl k dispozici primární zdroje ohromného množství informací o náboženské společnosti, která byla předmětem jeho výzkumu; kromě toho prokázal i velmi dobrou znalost problematiky vztahu víry a svobody, s nímž se křesťanství muselo potýkat od samotného svého začátku.

Hodnota knihy také spočívá v tom, že Franz se v ní zcela zdržuje invektiv, kterými jsou podobné práce o svědcích často provázeny. Přesto se mu podařilo naprosto odhalit výkladovou slabost a biblickou nepodloženost naprosté většiny základních nauk Svědků Jehovových. Z tohoto pohledu jsou podstatné zejména kapitoly o věrném a rozvázném otrokovi (5), o službě dům od domu (7), o nepochopení biblického pohledu na krev (9), o zneužití exkomunikace (11), o Božím jménu (14) a o zkomoleném obsahu „biblického“ poselství, které svědkové předkládají (15). Závěrečné dvě kapitoly jsou pak pojednáním o tom, jak náročná může být křesťanská svoboda, a setkáváme se zde také s Franzovým osobním názorem na úlohu církve v životech jednotlivých věřících. Vzhledem k tomuto tématu zastává Franz názor, že neexistuje jediná pravá církev, a že Bohem schválení věřící se nacházejí ve všech denominacích, stejně jako tam najdeme i řadu věřících, kteří své křesťanství pouze předstírají. Co se týká osobní účasti v některém z křesťanských společenství, Franz se zastává teorie domácích církví jako dostatečného společenství Kristova, není členem žádné ze současných církví, a ani příležitostně nenavštěvuje žádný sbor. Nicméně, bez ohledu na Franzův osobní přístup v této věci, pro někoho, kdo se ve svém myšlení začíná osamostatňovat od nepřiměřeného zasahování církevní správy do svého života – a z tohoto pohledu tedy především pro Svědky Jehovovy – je *Hledání křesťanské svobody* neocenitelnou pomocí.

Korespondenční činnost – Osobní péče o jednotlivce a účast ve skupinách zaměřených na Svědky Jehovovy

Snad nejvíce času ve Franzově životě po exkomunikaci, a zejména po uveřejnění obou knih, zabírá jeho osobní angažovanost v korespondenci s bývalými nebo současnými Svědky Jehovovými z celého světa. Vzhledem k tomu, že od svědků každý rok odcházejí tisíce lidí, Franz neustále dostává stohy dopisů a e-mailů, na které se poctivě snaží odpovídat. To, že se na Franze obracejí vyloučení svědkové, není nic překvapivého. Co stojí za pozornost je skutečnost, že Franz je po téměř 30 let také v neustálém kontaktu se stovkami aktivních svědků, kteří jej, často anonymně, vyhledávají s prosbou o radu nebo o pohled na určitou

biblickou otázku. Přátelství, úcta a uznání *nevyloučených* Svědků Jehovových je pravděpodobně nejlepším svědectvím o nenásilném způsobu, kterým Franz druhé kolem sebe informuje o dění v jedné z nejdiskutovanějších náboženských společností na světě.

Duchovní a náboženský život – vztah k disentu a církvi

Rok Franzova vynuceného odchodu (1981) byl v dějinách Svědků Jehovových rovněž přelomem v tom, že od té doby se datuje vznik řady společenství, ve kterých se sdružují bývalí svědkové. Často je s těmito skupinami spojena velmi aktivní, přičemž více či méně kvalitní, publikační činnost zaměřená na organizaci svědků, a to mnohdy v negativním duchu. Franz se neangažuje v žádné z těchto skupin. Jedinou výjimkou v tomto ohledu byl jeho krátký počáteční kontakt se skupinou Bible Research & Commentary International (www.brci.org), která byla založena v roce 1983 a která sdružuje některé ze svědků, kteří před svým vyloučením nebo dobrovolným odchodem v organizaci zastávali důležitá postavení (James Penton, Ron Frye, Tom Cabeen, Peter Gregerson, Barbara Anderson a další). Mnozí členové BRCI jsou akademicky nebo badatelsky orientovaní; například James Penton působil řadu let jako profesor dějin náboženství na universitě v Letherbridge, v Albertě, v Kanadě, a je autorem kvalitních knih o Svědcích Jehovových. K nim patří *Odložená apokalypsa* (Apocalypse Delayed), hodnocená jako jedno z nejlepších prací o historii svědků, a *Svědkové Jehovovi a Třetí říše* (Jehovah's Witnesses and the Third Reich), ve které detailně rozebírá historii svědků během druhé světové války, a to zejména, jak patrně z názvu, ve vztahu k Hitlerově Německu. Je však nutno ještě jednou připomenout, že Franz je s těmito bývalými svědky v kontaktu jako s jednotlivci, nikoli jako se sdružením. Dlouhodobě jej rovněž pojí přátelský vztah s výše zmíněným Carlem Olofem Jonssonem, švédským badatelem, který byl v červenci 1982 organizací vyloučen za svoji práci o pádu Jeruzaléma, protože v ní zpochybnil rok 607 př. n. l, který svědkové dodnes zastávají jako klíčové datum pro výklad svého nejdůležitějšího proroctví o roce 1914.

V Praze na Evangelické teologické fakultě UK

V roce 2007 Franz dovršil 85. rok svého života a vzhledem k pokročilému věku se rozhodl podniknout závěrečné evropské turné, během kterého navštívil bývalé nebo současné svědky v Německu, Polsku, Rumunsku a České Republice. V Praze jsme jej mohli přivítat ve dnech 10. až 13. října, a součástí jeho programu byla dvě důležitá setkání. První z nich bylo veřejné a uskutečnilo se 11. října 2007 na akademické půdě, v posluchárně Evangelické teologické fakulty UK. Setkání pořádali Michal Malý za český disent Svědků Jehovových (www.straznavez.cz, www.krev.info), a PhDr. Zdeněk Vojtíšek za Společnost pro studium sekt a nových náboženských směrů (www.sekty.cz). Jednalo se o seminář, po kterém následovala tisková konference. Při obou programech tlumočil Alexander Flek, překladatel Nové Bible kralické, a pro hojný zájem z řad veřejnosti musela být posluchárna rozšířena o další prostory. Jak ve svých úvodních poznámkách a v průběhu semináře, tak i během tiskové konference zůstal Franz věrný svému přitažlivému, věcnému a nekonfrontačnímu stylu.

Druhé setkání bylo neveřejné, a 12. října 2007 se jej zúčastnili pozvaní zástupci disentu mezi českými Svědky Jehovovými, jehož moderní počátky se datují do roku 1992. Mnozí stávající členové disentu jsou Franzovi vděční nejenom za nepřeborný zdroj osvobozujících informací o organizaci Strážná věž, ale oceňují jej i jako názorný příklad toho, jak lidsky a účinně argumentovat proti totalitním postupům Strážné věže.

Disentu se rovněž podařilo pro Franze zajistit odborného průvodce historickou Prahou, a podle Franzových slov patřila jeho půdenní procházka k mimořádným zážitkům – což je od muže, který procestoval svět, zasloužená pochvala jak pro Prahu historickou, tak pro průvodce, mimochodem stále aktivního Svědka Jehovova.

Z pobytu Franze v Praze byl natočen dokumentární pořad, jenž by měl být k dispozici do konce roku 2009.

Služebník všech

Prorok Izajáš ve své čtvrté písni (Iz 52:13-53:12) popisuje postavu Božího služebníka, který bude ponižován pro prospěch mnohých. Křesťanská církev pod dojmem Kristova života a závěrečného utrpení převzala tento motiv a uplatnila jej na Ježíše v obrazu Trpícího služebníka všech. Jsem si zcela jistý, že Ray by jakékoli srovnání mezi sebou a Ježíšem odmítl. Nicméně pokud se naše životy budou odehrávat v křesťanské službě pro druhé, vždy v nich budou okamžiky, ve kterých se budeme Kristova života více či méně dotýkat. Za sebe mohu říci, že se domnívám, že Ray měl takových doteků několik: oddal se Bohu jako mladý člověk, opustil rodinu a jako prostý kazatel šířil Boží slovo, veřejně se zastával spoluvěřících a dokonce pro ně nasadil svůj život, žil mezi chudými lidmi a zůstal s nimi i v době války.

Přesto největší podobnost s příkladem Ježíše vidím v okamžiku, kdy se Ray musel rozhodnout mezi tím, zda se vzdá pohodlného života na špičce náboženské pyramidy a poslechne hlas svého svědomí, nebo zda bude na vrcholu pokračovat, nechá se uctívat a bude pokračovat ve své vlastní slávě – Matouš 4:8-11.

Když Ray poslechl hlas svého svědomí, ne, andělé nepřišli a nezačali mu hned posluhovat. Naopak, ocítl se bez prostředků na ulici.

Ale právě v tom okamžiku Raymond Victor Franz přestal patřit úzké skupině lidí a vydal se na cestu poníženého služebníka všech, kde jej s vděčností nacházíme až dodnes.

Říjen 2009

Jakoubek Stříbrný

Prameny:

1. *Hledání křesťanské svobody*, nakladatelství Kernberg, 2007
2. *Krise svědomí (KS)*, čtvrté anglické vydání (Crisis of Conscience), Atlanta, 2004
3. Poznámky a postřehy ze setkání Jakoubka Stříbrného s Raymondem Franzem
4. Korespondence mezi Jakoubkem Stříbrným a Raymondem Franzem